

SPÉDER ZSOLT | DEMOGRÁFIAI KORMÁNYZÁSRÓL, TRENDFORDULÓKRÓL

Nem magyar átok

Hiába a növekvő gyermekvállalási hajlandóság, mert egyre kevesebb a szülőképes korú nő – erről is beszél Spéder Zsolt, a KSH Népeségtudományi Kutatóintézetének igazgatója.

■ **Demográfiai alapú kormányzásra készül a miniszterelnök, majd ennek érdekében a nőkkel kötendő szerződést emlegetett. Ha önt kérdeznék, hogy töltsen meg tartalommal, mit mondana?**

Nem tisztem a miniszterelnök úr szavait értelmezni. Ha kutatásaink során gyermekvállalásról, annak akadályairól kérdezzük az embereket, általában két tényező szerepel első helyen a válaszokban: egyrészt az anyagi körülmények, másrészt a nők munkába visszatérésének nehézségei gyermekvállalás után. Ez a sokrétű probléma egyaránt magában foglalja a bölcsődék elégtelen számát és a munkáltatók előítéletes hozzáállását. De sok más tényező is akadályozza a gyermekvállalást, például a párkapcsolatok instabilitása. Arra is fontos felhívni a figyelmet, hogy a demográfia nem csupán a születések számát jelenti, ugyanilyen fontos a várható élettartam alakulása, ahol komoly javulási lehetőségek vannak. A magas szintű egészségügygel, szűrőprogramokkal növelhető az élet hossza, s ha tovább élünk és tovább dolgozunk, akkor kevesebb születés esetén sem robban a nyugdíjbomba.

■ **2011 óta szinte folyamatosan több gyerek jött a világra; tavaly azonban megfordulni látszott a trend. Mi lehet az oka?**

A születésszám visszaesése nem meglepő, ugyanis egyre kevesebb a szülőképes korú nő. Közülük a legnépesebb korosztályok, az úgynevezett Ratkó-unokák ma a negyvenes éveikben járnak. A születésszám növeléséhez a korábbiaknál kevesebb nőnek kellene több gyereket vállalnia. Úgy tűnik, hogy ezt meg is teszi, hiszen ha a gyermekvállalási hajlandóság társadalmi szintű mutatóját, a teljes termékeny-

TURY GERGELY

ségi arányszámot nézzük, az az utóbbi években emelkedett. Igaz, a 2017-es 1,5-ös érték még kevés ahhoz, hogy a népesség reprodukcióját garantálja; ehhez kettő körül kellene lenni ennek az értéknek.

■ **Ráadásul növekszik a gyermektelenek és az egygyermekesek száma.**

Valóban különös, hogy nemcsak a legmagasabb végzettségűek, hanem a legalacsonyabb végzettségűek között is megjelent a gyermektelen csoport. Nem mértünk tudatos gyerektelenséget, ahogy kevés a tudatos szingli is Magyarországon. Inkább azt látjuk, hogy az emberek belecsúsznak ezekbe az élethelyzetekbe. Amíg néhány évtizede a húszas, most jellemzően a harmincas éveik elején szülnék

Spéder Zsolt.

Kevesebb az anya, több a gyerek

az a kérdés, hogy nálunk miért csak ennyi a kivándorlók száma?

a nők, ami a gyerekszámra is kihat. Sokszor a párok addig halogatják a döntést, amíg felbomlik a kapcsolat, és idősebben nehezebb új tartós párkapcsolatot kialakítani, így elmaradhat a gyermekszületés.

■ **Mi az oka annak, hogy a magyarok feleolyan eséllyel váltják be a gyermekekre vonatkozó terveket, mint nyugat-európai kortársaik?**

Ez sem magyar átok, szinte a teljes posztoszocialista régióra igaz, és bizonyára kapcsolatban van azzal, hogy Európának ezen a táján kevésbé kiszámítható a világ, a gazdasági változások nagyobb hullámokat vetnek. A kilencvenes évek elején tapasztalt radikális visszaesés mindenképpen az átmenetnek köszönhető. A 2008-as gazdasági válság idején pedig egész Európában visszaesett a termékenység. Nyugat-Európában azonban kisebb volt a válság hatása, mert ott nagyobbak voltak a tartalékok, és jobban megtanulták, hogy a rosszabb és jobb időszakok váltakozása az élet része.

■ **Magyarország GDP-arányosan legalább annyit költ szociálpolitikára, mint a nyugat-európai államok, a mutatóink viszont siralmasak. Mi lehet itt a fő gond?**

Nehéz megmondani egy-egy intézkedésről, hat-e vagy sem. De valószínűleg sokkal kevesebb gyerekek születne a családpolitikai kedvezmények nélkül. Tény például, hogy a hetvenes években bevezetett népesedési programnak – többek között a lakhatási támogatásnak, a „szocpolnak” – köszönhetően nőtt a diplomás nők gyermekvállalása, ami azonnal csökkenésnek indult, amikor a Bokros-csomag részeként a kilencvenes évek közepén megszüntették a gyedet. Aztán néhány év múlva visszaállították a gyedet, a diplomások gyermekvállalási hajlandósága visszaállt a korábbi értékre. Persze a családpolitika csak egyike a sok tényezőnek, ami a termékenységet befolyásolja.

■ **Az Orbán-kormányok lépései éreztették hatásukat?**

A csok esetében még nem telt el elég idő, illetve bonyolítja a hatásának követését, hogy túlságosan összefügg az építőipar mozgásával. De az biztos, hogy a 2000-ben bevezetett és a három- és többgyerekesekre azóta is fennálló családi

adókedvezmény növelte a harmadik gyermek vállalását a magasabb státusúaknál. De a családpolitikában a legfontosabb az állandóság.

■ **A családi adókedvezménynek van az a kimondatlan célja is, hogy a jobban kereső középosztályt serkentsék gyermekvállalásra, a családi pótlék befagyasztásának pedig az, hogy a legszegényebbek ne hogy túlságosan ösztönözve legyenek. Ez látszik a számokban?**

A jövedelmi helyzetre és így a szegénységre vonatkozóan nincsen adatunk. Az látszik, hogy a középszintű végzettségűek gyermekvállalása van az átlagos alatt. A kormányok egy-egy célt többféle eszközzel kísérelnek meg elérni. A családi adókedvezmény az én olvasatomban az adózó állampolgárok között végzi el az újraelosztást: megszüntette azt az anomáliát, hogy aki három-négy gyermeket nevel, annak háromszor-négyszer több adót kellett fizetnie, mint az egygyermekeseknek.

■ **A migrációval mennyire enyhíthetők az öregedő társadalmak demográfiai problémái?**

Kár lenne tagadni, hogy hatalmas népesedési nyomás van Európán. A kontinens déli és délkeleti határainál gyorsan növekvő és fiatal népesség él. Az persze kérdés, hogy kik és hányan indulnak el Európába, és közülük hányat fogadnak be a kontinens országai. Az biztos, hogy az európai társadalmak képtelenek integrálni, ha túl gyorsan túl nagy számú idegen kultúrájú népesség zúdul rájuk. A korábban a gyarmati múlt miatt vagy toborzással érkezett marokkói, algériai, török vendégmunkások, bevándorlók demográfiai magatartásáról vannak megbízható adatok; azt látjuk, hogy új hazájukban kevesebb gyereket vállalnak, esetükben valahol a nyugat-európai és az otthoni családmódel között áll be a gyerekszám.

■ **Az egyik legnagyobb demográfiai veszélynek idehaza a kivándorlást tekintik az ellenzék.**

képtelenek integrálni, ha túl gyorsan túl nagy számú idegen kultúrájú népesség zúdul rájuk

460 ezer főre, azaz a lakosság 4-5 százaléka körülire becsüljük az éppen külföldön lévőket. Magyarországról továbbra is jóval kevesebben vándorolnak ki, mint a környező, posztoszocialista országokból. Románia, Bulgária és a balti országok korábbi lakosságának már körülbelül az ötöde tartósan a határokon túl él, ami már-már demográfiai katasztrófával fenyegeti ezeket az országokat. A kivándorlás dinamikája ráadásul nálunk az utóbbi két évben csökkent, ami összefüggésben lehet a mérséklődő munkanélküliséggel, a bérek növekedésével, de például a brexittel is. Ebben az összefüggésben úgy érdemes feltenni a kérdést, hogy nálunk miért csak ennyi a kivándorlók száma? Talán meglepő, amit mondok, de Magyarországon egyes kutatók szerint épp a lengyelhez vagy románhoz képest sűrűn szőtt szociális háló marasztalta sokáig itthon az embereket. ■

HAMVAY PÉTER